

Реферат на тему: "Іван Багряний"

Іван Багряний

Реферат на тему:

Іван Багряний

Зміст.

Вступ. 3

1. Світоглядні позиції І. Багряного. 3

2. Поет і громадянин. 7

3. Романи І. Багряного "Тигролови" та "Сад Гетсиманський". 8

4. Публістична діяльність І. Багряного. 13

Висновок. 16

Література. 17

Вступ.

Постать Івана Багряного — одна з найяскравіших і найдраматичніших в українському письменстві і громадянстві першої половини і середини ХХ ст. Переслідуваний і караний на батьківщині, в УРСР, він не для всіх виявився бажаним і зручним і в еміграції, в діаспорі — його політична позиція ставала предметом не лише заперечень, а й злостивих перекручень та наклепів, а серед політичних супротивників знаходилися й такі, що погрожували йому розправою і вдавалися до засобів кримінальних. Замовчуваний в Україні всі повоєнні роки, він тільки останнім часом став відомий читачам на батьківщині. Тепер опубліковано тут кілька його романів, за його творами ставляться фільми, з'являються дослідження про нього. Актом справедливості і визнання (хоч і запізнілого) стало присудження йому посмертно в березні 1992 року найвищої відзнаки нашої держави — Державної премії України імені Тараса Шевченка.

1. Світоглядні позиції І. Багряного.

Світоглядні позиції Багряного-поета мають свою, так би мовити, біографічну генеалогію. Народився Іван Лозов'ягін (справжнє прізвище), як свідчить метрична книга охтирського Покровського собору за 1906 рік актовим записом № 104, 2 жовтня 1906 року в місті Охтирці на Полтавщині (тепер Сумська обл.) у родині муляра Павла Лозов'ягіна, якому згодом і присвятив збірку поезій "В поті чола". Навчався у церковнопарафіяльній школі в Охтирці, у вищій початковій школі, а з 1920 р. — у технічній школі слюсарного ремесла, яку полишив задля навчання в Краснопільській художньо-керамічній школі, яку закінчив у 1922 році. І, хоча потяг до малярства був у нього органічним, все ж таки по закінченні цієї школи вирушає працювати на Донбас. Та робітнича біографія письменника була короткочасною — кликали поезія, мистецтво; пережите, побачене, переосмислене вимагало нового — мистецького — вираження.

А побачити довелося багато. Бачив, як у 1920 р. чекісти познущалися над його дядьком і 92-річним дідом на пасіці — кололи багнетами, стріляли з револьверів, їхня

безневинна смерть вразила хлопця. Іншого дядька вислали на Соловки, звідки він не повернувся. А розкуркулення, голод, примусова колективізація, свавілля місцевої влади?.. Бунтарство визрівало в душі. Згодом у листі до Дмитра Нитченка він згадуватиме: "Літературою почав займатись дуже рано, якщо мати за літературну працю дитяче писання віршів. Вірші я почав писати (і то по-українському) ще в російській церковноприходській школі. Почав їх писати з протесту проти вчителя і вчительки, які мене злісно називали "мазепинцем", бо я лічив (рахував) в арифметиці не так, як вони веліли, а так, як навчила мати: один, два, три, чотири... шість...вісім тощо. Це було завзяте змагання. І от під впливом байок Глібова та "Катерини" Шевченка, які я дістав нелегально (це було за царя), я почав писати войовничі вірші в другому класі церковноприходської школи, восьмирічним хлоп'ям, в 1915 (почав учитися шестирічним). Звідти й почалися мої митарства. Три роки пізніше чи чотири, в вищо-початковій школі, я вже був редактором шкільного журналу "Надія", що виходив в українській мові, бо вже тоді школа була українська".

Органічна національна свідомість стимулювала творчість Івана Багряного, а гаряча бунтівлива натура гостро реагувала на пригнічення української ідеї в різних формах її вияву. Поет шукає підтримки як серед інтелігенції, так і серед селян, до яких він тягнувся співчутливим серцем і помислом. У присвяті до поеми "Аве Марія" з'являється таке звернення: "Вічним бунтарям і протестантам, всім, хто родився рабом і не хоче бути ним, всім скривдженим, зборканим і своїй бідній матері крик свого серця присвячує автор".

Сувора логіка класової боротьби, безжальність до ворогів соціалізму, залізні шеренги злютованих ідеєю світової пролетарської революції будівників нового світу, революційний ентузіазм мас, ліквідація куркульства як класу, розвінчання "гнилої інтелігенції" і викорінення "решток буржуазії", грандіозні плани сталінських п'ятирічок, боротьба за чистоту пролетарської ідеології — ці та інші ідеологізовані постулати — свідчення торжества більшовицької системи вrostали в живе тіло літератури і мистецтва, сковували їхній саморозвиток, нівелювали творчу індивідуальність, свободу мистецького самовираження. Тому емоційно розкута, експресивна, напоєна народним мелосом, "заправлена" їдкою іронією і сарказмом поезія І. Багряного різко дисонансувала з темами і ритмами офіційної поезії, яка начебто виражала ідеологію пролетаріату і трудового селянства і свідомо відсторонювала авторське "я" в ім'я виповідання настроїв і поривань мільйонів. Критики легко відшукували в його поезіях, які друкувалися в журналах "Життя й революція", "Червоний шлях", "Глобус", "Всесвіт", "Гарт", "Плужанин", "Кіно", в збірці "До меж заказаних", у поемі "Аве Марія" і "порнографічний натуралізм", і "слинявий сентименталізм", і "містичне самозабуття"... Б. Коваленко 1 липня 1929 р. на сторінках "Літературної газети" (під псевдонімом К. Потапчук) виніс ідеологічний присуд тенденції відступу від магістрального шляху до політизації літератури і мистецтва: "На нашу— думку, це шлях не новий, шлях активно-реакційних куркулячо-буржуазних синків, озвірілих на все людство зо всіма його перспективами, співців містичного

самозабуття і паразитичного індивідуалізму".

Та молодий поет не злякався подібних інсинуацій офіційної критики. Можливо, тому, що такі "оцінки" не мали нічого спільного з мистецькою критикою, можливо, не надавав цьому великого значення, бо такий стиль і категоріальний апарат тогочасної цензури домінували на сторінках газет і журналів... Безсумнівне одне: І. Багрянний обрав свою позицію в складних умовах розгортання репресій проти української інтелігенції і не замірявся її змінювати або приховувати. Написаний 1928 р. роман у віршах "Скелька" друкує в 1930 р. харківське видавництво "Книгоспілка".

Село Скелька по сусідству з його рідним Куземиним: І. Багрянний не раз бував у ньому, бачив гору, на якій колись гордо височів чоловічий монастир Куземинська Покрова, чув про те, що в околицях Скельки існувало давньоукраїнське поселення XII ст., а головне — наслухався переказів та легенд про монастир — цей таємничий прихисток душі, який після захоплення самодержавною Росією Лівобережної України і поразки під Полтавою окупували московські ченці та вчинили насильство і жорстокий визиск місцевого населення. Нащадки запорозьких козаків, селяни-повстанці спалили чоловічий монастир, вибухнувши справедливим гнівом Супроти національного поневолення України.

Прилипли Скельки (Скельки — це село)

Над Ворсклою, де гори голубіють,

Біленькі хати цвітом залило.

Попід горою ж, наче бемське скло,

Блищить вола.

А далі. мов сулія,

Поставлена на сизому шпилі,

Там, де ліси і зимище здорове,

Де дух великий, а діла малі,

Мигає маківкою, ніби на столі,

На спині гір

Куземинська Покрова.

Роман наче виспіваний молодим поетом, якому так приємно брати високі ноти, забуваючи про дисципліну римування і вихоплюючи з легкістю чародія із криниць народного словотворення нові метафори, епітети, порівняння.

Виспіваний за якихось 22 дні у батьківській хаті в Охтирці, вивірений на слух своїх друзів — студентів Охтирського педтехнікуму, заземлений як в історичну відповідність реаліям суспільно-побутового буття монахів і селян, так і мовну систему різних прошарків населення XVIII століття, цей роман став помітним явищем в українській літературі початку 30-х років. Це тривало недовго. Якщо одеський часопис "Металеві дні" (1931.— № 5) захоплювався "бездоганною єдністю, витонченою врівноваженістю форми і змісту, емоційною насиченістю образів, динамічним, всебічним, не спрощено одноманітним відображенням психіки героїв", "високою культурою мови й віршових розмірів, багатством свіжих, далеких від трафарету образів, цікавою композицією", то в

культпропі ЦК КП(б)У Грунтовно готувався ідеологічний вирок і поетові, і його творчості. "Куркульським шляхом" — вже сама назва статті О. Правдюка (Критика. — 1931.— № 10) свідчила про наміри влади щодо бунтівливого, ідеологічно неповкореного автора. "Від самого початку поет став співцем куркульської ідеології і до сьогодні залишається таким", — отже, не "перебудувався", не осудив ні власних націоналістичних тенденцій в освітленні минулого, ні буржуазної романтики у своїх творах... А якими закликами, яким пафосом наповнив роман "Скелька"? Взяти хоча б останні рядки твору:

Десть там —
В чаду і гаморі —
я чую скрип і рев,
Я чую стогін ранньою зорею...
То, гей, з потугами, руйнуючи старе,
Наш корабель крутий зворот бере,
І мерехтять під сонцем реї!..
Під сонцем реї!..
Галас... Грім і бій...
Гримлять нам молоти — фанфари перемоги.
Нам не просить,
нам не молить ні в кого —
Тримайсь. Тягни!
До сонця!
Д'горі! Д'горі, краю мій!

До сонця, до свободи, до музичного злиття у величну симфонію космосу дивовижної "колиски дитинства" — Землі, на якій маленькою цяткою постає перед зором українського хлопчика його Україна, до гармонійної єдності усіх п'яťох материків — таким настраєм-пориванням пройнята й поема-симфонія І. Багряного "Золотий бумеранг". Скільки в ній енергії: віри, бадьорості, натхненної милозвучності в мерехтливій грі образів, метафор, ритмів і строф, скільки гніву та болю, сарказму і молодечого мрійництва! Іван Багряний в своїй уяві бачить того маленького хлопчика в місті чи в селі, який перед собою тримає глобус — копію земної кулі — і звертається до нього із своєрідним закликом-заповітом бути господарем цієї Матері-Землі, витворити лад і гармонію на її паралелях і меридіанах, влитися в космічний ритм світобудови і пізнати щастя вічного життя усіх народів і планет.

Крути ж її, щоб аж свистіла!
Крути — крути, щоб аж гула!
Щоби просторами летіла,
Щоб над безоднями пливла.
Щоб в сяйві сонця золотого,
Щоб без диявола лихого,
Щоб тільки жити і цвісти, —

Крути її!

Крути!

Крути...

Та цей оптимістичний гімн людині й усій планеті написаний уже у харківській тюрмі "під час слідства у 1932 р. Після статті "Куркульським шляхом" його твори вилучають із бібліотек і книжкових крамниць, а через вісім місяців у Харкові на вулиці заарештовують на очах його колег Валер'яна Поліщука і Олекси Слісаренка. Звісно, вилучають усі рукописи. Г.Костюк, який дружив із І. Багряним, у статтях про життя і творчість поета згадує про такі його твори: "Рештки загубленого, конфіскованого та знищеного": поема "Гутенберг", яку не дозволили до друку, сатирична епопея "Комета", частина поеми "Ульріх фон Гутен", поезії, які не дозволила цензура видати в підготовленій до друку збірці "В поті чола", поема "Вандея", уривки з поеми "Меченосці", поезії "Собачий бенкет", "Тінь", сатирична поема "Батіг"... Усі ці твори були написані протягом 1927—1931 рр., частина з них з'являлася в періодиці. Так, "Червоний шлях" у 1929 році надрукував уривок з поеми "Вандея", в якій поет осуджував криваву вакханалію революції в Україні і, як писала пильна критика, "негативно оцінював здобутки революції". Є свідчення, що 1932 року вийшла друком його книжка оповідань "Крокви над табором", а ще раніше, в Охтирці 1925 року, під псевдонімом І. Полярний надрукував прозову книжку "Чорні силуети". Багато що міг би розкрити архів письменника, але був він конфіскований.

2. Поет і громадянин.

Чимало "білих плям" залишилося ще відкрити в життєвій і творчій біографії поета, прозаїка, драматурга, публіциста, громадського і політичного діяча. Допомогти в цьому, очевидно, міг би той же невтомний Г. Костюк, якому письменник передав на збереження частину своїх рукописів ще у Львові 1944 р., наче передчував, що його друзі з ренесансних двадцятих доведеться вголос жалкувати за ним і писати, що українська література втратила "в розквіті творчих сил насамперед оригінального, вникливого, перманентно неспокійного письменника, поета великої уяви, схвилюваної суспільної і душевної напруги, поета самотнього образно-мистецького бачення світу".

Критик визначає чотири, хоч і нерівномірних, етапи творчого шляху І. Багряного: 1926—1932 — початок літературного шляху, до першого арешту; 1932—1940 — період ув'язнень і концтаборів; 1941—1945 — період другої світової війни й окупації України; 1945—1963 — повоєнна доба і еміграція. Про період арештів, ув'язнень, концтаборів, утеч згадує сам письменник, бо і навколо цих драматичних подій нагромадилися легенди: "У 1932 році був заарештований за політичний (самостійницький український) ухил в літературі й політиці й ув'язнений в харківській т. зв. "внутрішній тюрмі" ГПУ, де пробув 11 місяців в камері самотнього ув'язнення, а потім був засуджений на 5 років концтаборів. Присуд відбував в таборах так званого БАМЛАГу. Терміну не добув, в 1937 році втік. Був повторно заарештований на початку 1938 року й сидів у харківській в'язниці УГБ — НКВД на Холодній горі. Сидів 2 роки й 7 місяців. Був звільнений у 1940 році восени під нагляд у зв'язку з тяжкою хворобою легенів, а головне, згідно з

формуляром тимчасового звільнення, "за недостатністю матеріалів для повторного засудження". Умовне звільнення було обмежене місцем перебування, з якого не мав права виїхати, — це м. Охтирка, де й застала мене війна. До війни кілька місяців працював у Охтирському державному театрі декоратором. Після вибуху війни перебував на фронті як "народний ополченець" і залишився в німецькому заплілі. За німців працював редактором української газети "Голос Охтирщини". У 1942 р. мав бути розстріляний згідно з німецьким курсом щодо української національної інтелігенції, але випадково врятувався..."

За кожним цим фактом — невимовні переживання, які органічно "вжилися" в драматичні долі героїв його творів.

3. Романи І. Багрянного "Тигролови" та "Сад Гетсиманський".

Перший розділ роману "Тигролови" (1943) закінчується лаконічним реченням: "Тим часом по всій Транссибірській магістралі і по всіх прикордонних заставах летіла телеграма-блискавка про втечу і розшук страшного державного злочинця з підкресленням важливих примет: "Юнак — 25 літ, русявий, атлет, авіатор тчк... Суджений на 25 років тчк... На ймення — Григорій Многогрішний". Ясна річ, не доводиться буквалістично "вчитувати" з долі головного героя "Тигроловів" Григорія Многогрішного біографію його творця, але переживання "страшного державного злочинця", його пригоди в тайзі "належать" Іванові Багрянному.

Після засудження в 1933 році на п'ять років заслання на Далекому Сході Іван Багрянний в 1937 році втікає і переховується в знайомих в Буреїнському та Сучанському районах. Там він пізнав суворі, але чесні закони тайги, життя українців-мисливців, наслухався різних історій та й сам відчув холодне дихання смертельної загрози...

Далекий Схід, дике Приамур'я, таємничий, мов Ельдорадо, Зелений Клин, куди так манило безземельних, спраглих волі українців, — і глухі нетрі тайги, в яких, мов на чужій планеті, припишкли найжачені кулеметами і вовкодавами концентраційні табори. Туди, на край світу, далеко від України, від материка, до понурої, невідомої Колими мчав у своїх шістдесятьох рудих домовинах тисячі обірваних, брудних, зарослих, безправних, приречених киян, полтавчан, кубанців, херсонців — "дітей іншої, сонячної, землі і іншого, сонячного, моря" — велетенський двоокий циклоп.

Тільки уява великого художника могла витворити символічну картину паралельного, майже незалежного існування в одній державі двох світів — світу пітьми, пекла і світу ілюзорного раю, ілюзорного вільного життя. І ці два світи уособлені в символічних образах двох експресів, котрі шалено летять крізь величезні простори — "у невідоме, вперед, у чорну сибірську ніч, на край світу".

Наш славетний режисер Юрій Іллєнко вимріявав створити кінофільм за "Тигроловами", захоплений можливістю образно сконцентрувати в символічних драконах-експресах своєрідні типологічні ряди-свідчення про сталінський тоталітарний режим, черех жанр пригодницького фільму відкрити мужність і нескореність української людини, в свідомості якої, в почуттях і характері злютована духом непокори і поривання до волі багатовікова енергія мільйонів українців.

Іван Багряний волею трагічних обставин "помістив" у цей страхітливий ешелон смерті — спецешелон ОГПУ—НКВД себе, свою долю, вивищуючи її до образу-символу непокірної і гордої, волелюбної і сплюндрованої України. Через те герой його "Тигроловів" є гордим нащадком першого каторжанина Сибіру, правнуком гетьмана Дем'яна Многогрішного. Через те Григорій Многогрішний з волі автора здійснює неможливе — вистрибує майже у пащу смерті із черева скаженого дракона і цим божевільним протестом відживлює в тисячах змарнованих, знеособлених в'язнів почуття людської гідності, надії, переконання, що серед них, приречених, є такі, що не здаються, воліють "ліпше вмирати, біжучи, ніж жити, гниючи!"

Герой роману "Тигролови" Григорій Многогрішний не скорився, не змирився із своїм насильницьким нав'язаним йому статусом в'язня жахливої системи і залишився Людиною. Для Івана Багряного — людини і художника — це головне: переконати читача, упевнити його в тому, що за будь-яких обставин особистість може і повинна бути Людиною. Навіть у череві оскаженого від шаленого лету етапного ешелону, який несе у безвість, у забуття, мов на хвості диявольської комети, таємничу легенду про зникнення душ. Хай один, лише один він, безумний сміливець Григорій Многогрішний, не змирився з приреченістю на забуття в жахливій легенді про зникнення душ у пеклі концтаборів, збунтувався, вирвався з пащі цього дракона. Але це вже перемога людей, це вже свідчення нездоланності духу і можливості поборення оскаженої потвори.

А слідом за велетенським двооким циклопом цією ж Транссибірською магістраллю котився радісний і святковий, переповнений світлом, сміхом, дзвоном, квітами, піснями, інший експрес. Він мчав на край землі "цвіт робітниче-селянської імперії у всій його величі і багатогранності" — шукачів карколомних пригод, миттєвого щастя, втікачів у невідоме, авантюрих ентузіастів і новітніх конкістадорів... "Цілий експрес був набитий ними, творчими окремий світ — світ на колесах, — і в той же час відтворюючи копію тієї фантастичної "шостої частини світу" — копію в мініатюрі, трохи причепурену і розгальмовану".

Ці новочасні любителі-тигролови-авантюристи, любителі екзотики, пройдисвіти, контрабандисти, розтратники і можновладні бюрократи поєднані в цій своєрідній екстериторіальній державі блаженної незалежності з професійними тигроловами, які вирушають на полювання за людьми в ім'я збереження пролетарської держави, чистоти її ідеології. Сюжетна канва роману й вибудована на "полюванні" майора НКВД Медвина, новітнього тигролова, за гордим, не прирученим тоталітарною системою молодим "тигром" з України, який у тайзі знайшов волю, земляків, друзів, кохання... Григорій Многогрішний перемагає. Передусім тому, що не визнає себе нулем в історії, не озвірів, не перейнявся озлобленням і ненавистю до людей, зберіг у собі людяність, доброту, здатність співчувати, співпереживати і вірити, що людина може і повинна кинути виклик страшній системі і вистояти.

Іван Багряний вистояв. Після переховування на Далекому Сході він повертається нелегально додому. Бо вимріявав цей день повернення до щему серця. І цю невтомну

спрагу за рідним краєм він виповів у "Тигроловах".

Коли Григорій і його наречена Наталка, яка ніколи не бачила своєї України, народилася і виросла на Далекому Сході, прорвалися крізь кордон і думками, мріями вже прокладали шлях у майбутнє, їх охопив могутній порив до досягнення України і бентежна віра "в свою зорю, що присвічувала їм шлях — шлях в життя. Шлях туди — десь на ту далеку, для одного з них зовсім незнану, сонячну Україну. А чи в героїчну битву і смерть за ту далеку, за ту незнану, за ту омріяну Україну".

Бо Григорій Многогрішний переміг. Переміг відчай і безвихідь, фізичну знемогу і підлість сталінських тигроловів, випростався велично і гордо. Бо залишився Людиною-. Утвердився в переконанні, що людина — найвеличніша з усіх земних істот.

Сам Іван Багряний тільки наближався до страшної пащі тоталітарного дракона. Через чотири дні після повернення додому його заарештовують. І знову в'язниця. На два роки і сім місяців, з яких 83 дні — в камері смертників. Згодом у романі "Сад Гетсиманський" (1950), який Володимир Винниченко назвав "великим, вопіючим і страшним документом", письменник наголосить: "Людина — це найвеличніша з усіх істот. Людина — найнещасніша з усіх істот. Людина — найпідліша з усіх істот.

Як тяжко з цих трьох рубрик вибрати першу для доведення прикладом".

Іван Багряний на доказ правомірності "першої тези" знову кидає людину у вогненну пащу диявола, "обираючи" для цього нелюдського іспиту на людяність молодого хлопця Андрія Чумака. Розповідає про чотирьох синів старого, вже померлого Якова Чумака, який ніби духовно підтримує і "супроводжує" свого наймолодшого — Андрія — лабіринтами внутрішньої тюрми НКВД, у якій він з чиеїсь підлої намови мусить пройти всі Дантові кола тортур, нічних допитів, образ, знущань, провокацій кривавої ежовської епохи. І знову, як за Григорієм Многогрішним, так і за Андрієм Чумаком, вивищується постать їхнього творця, який наділив своїх героїв власними переживаннями,¹ а головне — спогадами, враженнями. "Всі прізвища в цій книзі, як то прізвища всіх без винятку змальованих тут працівників НКВД та тюремної адміністрації, а також всі прізвища в'язнів (за винятком кількох змінених), — є правдиві", — зазначив Іван Багряний на передтитულній сторінці "Саду Гетсиманського". Волів, щоб світ знав і цих державних тигроловів і щоб їхні жертви не пропали безвісти, безіменні, намагався детально виписати, іноді й на шкоду художності, страшний щоденний побут безневинних грішників цього пекла на землі. Авторська уява тут була недоцільна, творяща емоційна сваволя його образного мислення згасла перед глухою пільмою сталінського тюремного пекла, в якому методично перетворювали людину на безлику, пасивну, гидотно покірну істоту.

Та славний ковальський рід Чумаків — чотирьох братів і сестри Галі — не скорився, не зламався під жорстоким тиском катувань, провокацій, інсинуацій, підлот, брехні... Брати вистояли. Вистояла і Галя, але не витримала знущань її психіка. Усіх їх прирекли до розстрілу, але розстріл замінили двадцятилітньою каторгою...

Цей роман — високий злет талановитого художника в ім'я ідейно-мистецького утвердження нескореності людини, для якої почуття національної гідності, патріотизм,

моральна чистота та вірність заповітам, традиціям роду і народу є органічними, природними як саме життя, як дихання, як потреба діяти, боротися, перемагати. І брати Чумаки — Андрій, Микола, Михайло, Серьога — перемогли. Вони живі, і вони йдуть. "Зціпивши зуби, вони йтимуть через ніч злоби й зненависти, не здаючись доти, доки їй не перейдуть".

Примат мемуарності, документальної вірогідності описаних подій, напевне, відіграв значну роль у тому, що роман "Сад Гетсиманський", як і "Тигролови", як і публіцистичний лист-пояснення І. Багряного "Чому я не хочу вертатись до СРСР?", були перекладені на англійську, німецьку, французьку, італійську мови. Бо це був, по суті,— перший у світовій літературі художній твір про дійсний стан речей у "шостій частині світу" — країні тюрем НКВД, концтаборів, етапів, допитів, провокацій... Європейська критика, зокрема члени французької Академії Гонкурів Андре Біллі та В. Вельмен, на сторінках "Ле Фігаро літтерер" (1961. — 13 травня) і тижневика "Ле Нувель літтерер" (1961. — 8 червня) відзначили емоційно пружний, експресивний, поетичний стиль Багряного-гуманіста.

На порозі свого передчасного згасання від хвороби вимореного серця і розшматованих туберкульозом легень письменник намагатиметься завершити роман "Людина біжить над прірвою" (1948—1949). У вступному слові "Невгасна віра в людину" до редактованого ним видання цього твору Василь Гришко обгрунтує домінуючу тему-ідею доробку І. Багряного — "тріумф людської гідності на іспиті людини в межевій ситуації боротьби й страждань серед нелюдськості підневільної дійсності", а всі його романи визначить як "твори про позитивного героя в негативній дійсності, про героя в справжньому розумінні героїчного, як велично-людського протиставлення силам пануючого зла".

Людиною, яка біжить над прірвою, йде "по лінії найбільшого опору", в цьому романі виступає знову молодий українець Максим Колот, який у воєнний 1943 рік опиняється між життям і смертю, тобто між двома смертями, між двома воюючими арміями. Ці фронти — фашистський і радянський — мовби сталеві лещата, захоплюють у своє немилосердно стискує коло піщинку на полі жорстокої історії, намагаючись її стерти з лиця життя, а вона підхоплюється, зривається силою своєї віри в незнищенність свого маленького, але власного "я" і перемагає. Бо сповідує витворений нею самою псалом одвічному сенсові людського життя на землі: "Я буду вмирати, та, поки маю дихання в мені, я буду змагатись і буду квапитись хапати іскри сонця, відбитого в людських очах, я буду з тугою вчитись тайни самому запалювати їх, шукаючи в тих іскрах дороги з чорної прірви в безсмертя..."

4. Публістична діяльність І. Багряного.

Коли над його рідним народом розверзлася новітня прірва — прірва фашистської окупації України, коли людина була защемлена проблемою вибору своєї позиції в цій драматичній ситуації: змиритися чи боротися,— Іван Багряний обирає шлях підпільної боротьби. Його зброя — перо. І творить енергія його гніву агітаційні листівки, коломийку, пісні . на відомі, популярні мелодії для вояків УПА, водночас пише й твори

серйозніші, передусім "незвичну, бриласту, гострокутну і ламану" (Григорій Костюк) поему "Гуляйполе". У ній поет роздумує над трагічною долею українського народу, зануреного історією в кривавий вир дикунського погрому цивілізації, і виповнює її надією на відродження духу спротиву, духу справедливої помсти. Його уява відтворює легендарний образ народного месника, самою історією, стражденною долею України покликаною вибухнути справедливим гнівом:

О, де ти, Мужній, Простий і Великий —
Благословенний на меч і бої?!

.....

.....

Лежить Гуляйполе в крові і сльозах,
Потоптане, смертю розоране,
В бомбових кратерах і черепках,
В гільзах,
В ожугах,
В м'язах,
В трісках...

І навіть не крячуть ворони —
Жахаються круки, минають здаля, —
Шкіриться жаско, смердить земля.

У письменника — в'язня сталінських концтаборів — по війні єдиний шлях — еміграція. Ще котилися Європою хвиля за хвилею тисячі і тисячі полонених, вигнанців, різних переміщених осіб, а І. Багряний разом зі своїми колегами створює восени 1945 р. літературно-мистецьке об'єднання українських еміграційних письменників — Мистецький український рух (МУР), яке згодом у США перетвориться в об'єднання українських письменників "Слово" з центром у Нью-Йорку, започатковує в Новому Ульмі Українську революційно-демократичну партію та її органи — журнал "Наші позиції" і газету "Українські вісті".

Розпочинається активна публіцистична діяльність Багряного — політичного діяча. У повоєнні місяці він пише памфлет "Чому я не хочу вертатись до СРСР?", з яким звертається до європейської громадськості: "Я один з тих сотень тисяч людей-українців, що не хочуть вертатись додому, під большевизм, дивуючи тим цілий світ.

Я є українець, робітник з походження, маю 35 років, уроджений на Полтавщині, зараз живу без сталого житла, в вічній нужді, никаючи, як бездомний пес, по Європі, утікаючи перед репатріаційними комісіями з СРСР, що хочуть повернути мене на "родіну".

І далі Іван Багряний розгорає трагічні сторінки національної історії України, громадянської війни, колективізації, голоду 1932—1933 років, сталінських концтаборів, репресій над українською творчою інтелігенцією, українською церквою, "ілюструючи" власною долею, третиною життя власного поневіряння по тюрмах і таборах. "Я не хочу вертатись до своєї Вітчизни саме тому, що я люблю свою Вітчизну. А любов до

Вітчизни, до свого народу, цебто національний патріотизм, в СРСР є найтяжчим злочином. Так було цілих 25 років, так є тепер. Злочин цей зветься на більшовицькій мові — на мові червоного московського фашизму — "місцевим націоналізмом".

Ще раніше, перебуваючи в лавах УПА на Волині та в Карпатах, Іван Багряний виступає з ініціативою створення підпільного уряду — Української Головної Національної Ради. Пізніше він обирається віце-президентом Української Народної Республіки у вигнанні, друкує багато статей політичного змісту, спрямованих на розробку стратегії і тактики боротьби з комуністичним режимом за "демократичну, незалежну українську державу". Головна теза, яку Іван Багряний обстоював у публіцистичних творах, зокрема в памфлетах "Наші позиції", "Молодь Великої України", в дослідженні "Комунізм, фашизм і революційна "демократія", — це "бій з ВКП(б) за українські кадри", які є в радянській Україні і які здійснять майбутню українську революцію, — вони в комсомолі і в комуністичній партії, і за них слід боротися. Він застерігав від найстрашнішої загрози для української справи — громадянської війни за "ізми", війни між українськими патріотами, яка принесла величезні втрати і розколола національно-свідомі сили. Він на власні, очі бачив, як бандерівці поборювали мельниківців, до яких душевних потрясінь і переживань приводили втрати чесних, патріотичних лідерів національно-визвольних змагань. Іван Багряний не хоче мовчати, хоча усвідомлює, що накликає на себе шалену політичну обструкцію, гнів і обвинувачення в зраді української справи. Та він на III з'їзді УРДП стверджує: "...Якщо ми хочемо здобути Україні незалежність, ми мусимо виключити громадянську війну за всяку ціну. До наймогутніших засобів усунення громадянської війни належить ідея Української Національної Ради як форма співдії і співпраці всіх українських партій і ідеологічних течій, як засіб створення єдиного національного фронту".

Десять років Іван Багряний був головою Української Національної Ради, повсякчасно лікуючись від сухот, цукрового діабету, серцевої недостатності. Лікується і шалено, до повної знемоги фізичних сил працює. Його творча енергія фантастична. Пише роман "Люба" (1944), відновлює з пам'яті поетичну збірку "Золотий бумеранг" (1946), видає написану, вірніше, витворену в камері смертників, драматичну повість "Морітурі" (1947), у якій розкривається трагічна доля в'язнів сталінських тюрем, повість "Розгром" (1948), присвячену пам'яті Михайла Пронченка, розстріляного фашистами в Кривому Розі 1943 р.; сатиричну комедію "Генерал" (1948), повість "Огненне коло" (1953); віршований памфлет "Антон Біда — герой труда" (1956), повість "Маруся Богуславка" — першу частину незавершеної трилогії "Буйний вітер" (1957) тощо. Це далеко не повний перелік того, що встиг написати І. Багряний в умовах повсякчасних блукань, поневірянь, лікарень. І особливо часто хворів по війні, переніс кілька операцій. Самотньо помер у санаторії "Блазієн" у Шварцвальді (Західна Німеччина) 25 серпня 1963 р. Було йому 56 років. А як він мріяв про Україну! Як чекав того дня, коли там, в Україні, розпогодиться — відійдуть зловісні хмари комуністичного тоталітаризму і він повернеться додому. Пророче передбачав: "Я вернуся до своєї Вітчизни з мільйонами своїх братів і сестер, що перебувають тут, в Європі, і там, на

сибірських концетраках, тоді, коли тоталітарна більшовицька система буде знесена так, як і гітлерівська. Коли НКВД піде вслід за гестапо, коли червоний російський фашизм щезне так, як щез фашизм німецький..."

Не судилося. Але Іван Багряний тут, в Європі, боровся натхненно за цей світлий день повернення. Не всі, далеко не всі його розуміли, підтримували, але як на роки вперед, в сьогоднішній день України, прозирали його розум та інтуїція!

Там, в еміграції, письменник не знав спокою' його переслідували "свої", провокували, погрожували, викликали на якісь суди, виносили смертні вироки йому і дітям його, бо не сприймали програмних цілей очолюваної ним Української революційної демократичної партії. Не мав спокою, душевного ладу для творчості ні тут, у радянській Україні, ні там, у веремії української еміграції серед таких же вигнанців, як і сам. Бо мав чутливу, романтично окрилену душу художника ("Моя душа від природи — душа поета і митця"), душу поранену і тіло виморене, фізично не здатне виносити важкі перевтоми, мав силу-силенну задумів, плекав великі надії на творче усамітнення і душевний спокій, але не судилося. У вересні 1961 р. він писав Григорієві Костюку: "Стільки задумів лежить нездійснених, вже виношених, вже розпрацьованих, але не доведених до завершення речей! І чи зможу я їх завершити з угробленим серцем! — з дірявими легенями! І з такою несамовитою втомою, що хочеться просто стати каменем і не рухатися вічність..."

Висновок.

Іван Багряний усе життя біг над прірвою з вірою в людину, прагнучи запалити в ній негасиму іскру, яка б висвітлила шлях із чорної прірви зневіри, приниження і знеособлення в безсмертя. Він поспішав, боровся відчайдушно, знесилювався і знову духовно окрилювався, запалювався гнівом і страждав, охоплений зливою сліз співчуття до людини, спрагою милосердя і невимовного болю серця, піднімав її до висот божественного творення, бо вірив у тріумф людської гідності на пограниччі боротьби і страждань. Інакше не міг, бо з юнацьких літ заповів собі бути тільки людиною.

Догмати... Істини... Закони... І пенати...

Ну, а для нас — лише один догмат:

Ти будь таким, яким родила мати!

Сьогодні Іван Багряний вертається в Україну. Сьогодні Україна його вшановує. І стверджується горді слова Багряного, викарбувані на його могилі:

Ми є. Були. І будем Ми!

Й Вітчизна наша з нами.

Література.

1. Багряний Іван. Автобіографія: З листів Івана Багряного до Дмитра Нитченка //Слово і час. — 1994. — № 2. — С. 9—12.

2. Багряний Іван. Публіцистика: Доповіді, статті, памфлети, рефлексії, есе. — К.: Смолоскип. Фундація ім. Івана Багряного, 1996.

3. Гаврильченко О., Коваленко А. Штрихи до літературного портрета Івана Багряного //Багряний Іван. Сад Гетсиманський. — К., 1992.— С. 5—18.

4. Гришко Василь. Живий Багряний //Українські вісті.— Новий Ульм. 1963.
5. Гусева Світлана. Тема уроку: "Тигролови" І. Багряного / /Слово і час. — 1994.—№6.—С.61—65.
6. Жулинський М. Г. Іван Багряний //Історія української літератури ХХ століття: У 2 кн. — Кн. 2. — Ч. 1. (За ред. В. Г. Дончика. — К., 1994. — С. 244—252.
7. Качуровський Ігор. ...І четвертий вимір сюжету: Про творчість Івана Багряного / /Літ. Україна. — 1995. — 16 листопада.
8. Лавріненко Юрій. Іван Багряний — політичний діяч і письменник//Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. — Кн.2. — К., 1994. — С. 612—617.